ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان: معتبر یا غیر معتبر

حسین درگاهی*، نیلوفر محمدزاده

چکیده

مقدمه: ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی دانشگاه‌ها با هدف بهبود کیفیت تدریس، به روش‌های گوناگون انجام می‌شود. یکی از رایج‌ترین و در عین حال بحث انگیزترین این شیوه‌ها ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان می‌باشد. علی‌رغم اختلاف‌نظرها درخصوص اعتبار این نوع ارزشیابی، استفاده از این روش در اکثر دانشگاه‌ها رواج یافته است. در این مقاله، نتایج پژوهش‌های موجود در مورد نظرات اعضای هیأت علمی درباره ارزشیابی توسط دانشجویان مرور می‌شود.

روش‌ها: پژوهش حاضر به صورت مروری و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی انجام شد. ابتدا تعداد ۶۴ مقاله در حیطه ارزشیابی از استادان و مدرسین مورد بررسی قرار گرفت. از این تعداد ۴۲ مقاله مرتبط با ارزشیابی استادان، اعضای هیأت‌علمی یا دیدگاه دانشجویان در مورد نحوه تدریس استادان و مدرسین، ویژگی‌های شخصیتی، اداره و مدیریت کلاس، مهارت‌های ارتباطی استادان با دانشجویان، که معیارهای ورود به موضوع محسوب می شدند، انتخاب شدند. جستجو در مجلات مختلف از جمله مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، دانش و پژوهش در علوم تربیتی و مجلات اختصاصی آموزش پزشکی انجام شد. همچنین در پایگاه‌های داده Iranmedex، Magiran, SID , PubMed, Google Scholar, ISC, Medline و Scopus مقالاتی که درطی سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۹ نمایه و به چاپ رسیده بود با کلید واژه‌های ارزشیابی، دانشجو، هیأت‌علمی، دانشگاه، جستجو و انتخاب شد. سایر مقالات که استادان یا اعضای هیأت‌علمی و مدرسین را از دیگر ابعاد ویا توسط دیگر افراد مورد ارزشیابی قرار می‌داد از مطالعه خارج گردید.

نتایج: یافته ها در سه بخش نتایج موافق، نتایج مخالف و شرایط مؤثر در ارزشیابی دانشجو از استاد ارائه شده است. نتایج نشان داد که ارزشیابی فرایند تدریس باید از شش جنبه محتوا، میزان یادگیری دانشجو، رفتار کلاسی، برنامه و مواد درسی، دانش عضو هیأت‌علمی، ویژگی‌های دانشجویان (شامل مواد درسی، ترم تحصیلی و مقطع تحصیلی دانشجو)، خودارزیابی، ارزشیابی توسط همکاران، مدیران و مشاوران آموزشی و متناسب با اهداف ارزشیابی صورت گیرد.

نتیجه‌گیری: بیشتر اعضای هیأت‌علمی در دانشگاه‌های کشور و حتی در دیگر کشورها با اصل ارزشیابی استاد توسط دانشجویان به عنوان یک منبع ارزشمند و معتبر اطلاعات برای بازخورد به استادان به منظور بهبود کیفیت آموزش موافق هستند، اما معتقدند که عوامل مداخله‌گر نیز در این زمینه باید شناسایی و در نظرگرفته شوند. اعضای هیأت‌علمی همچنین معتقدند که ارزشیابی توسط دانشجو باید جزء نظام ارتقای کیفیت عملکرد اعضا هیأت‌علمی قرار گیرد، اما چنانچه قراراست از نتایج این روش در زمینه تشویق و ترفیع اعضای هیأت‌علمی استفاده شود، بهتر است دیگر روش‌های ارزشیابی به صورت جامع نیز مورد بهره‌برداری قرار گیرند.

واژه‌های کلیدی: ارزشیابی، اعضای هیأت‌علمی، دانشجو، دانشگاه

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ فروردین ۱۳۹۲؛ ۱۳(۱): ۳۹ تا ۴۸

مقدمه

ارزشیابی در نظام آموزشی به علت ماهیت و عملکرد خاصی که دارد یکی از مهم‌ترین مباحث در فرایند آموزش محسوب می‌گردد، به طوری که اصلاح فرایند

* **نویسنده مسؤول:** دکتر حسین درگاهی (دانشیار) گروه مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشکده پیراپزشکی، مرکز تحقیقات مدیریت اطلاعات سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران ایران. hdargahi@sina.tums.ac.ir

نیلوفر محمدزاده، دانشجوی Ph.D مدیریت اطلاعات سلامت، دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. (nmohammadzadeh@razi.tums.ac.ir)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۱/۴/۲۱، تاریخ اصلاحیه: ۹۱/۱۰/۱۲، تاریخ پذیرش: ۹۱/۱۱/۹

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]

نظام آموزشی در دانشگاه‌ها بدون توجه به نتایج و پیامدهای ارزشیابی، اعتبار چندانی نخواهد داشت. علی‌رغم اهمیت این موضوع، هنوز بیشتر دانشگاه‌ها فاقد سیستمی مطلوب برای ارزشیابی نحوه تدریس اعضای هیأت‌علمی خود می‌باشند. این موضوع باعث شده است تا اکثر دانشگاه‌ها ارزشیابی توسط دانشجویان را تنها منبع یا مهم‌ترین منبع ارزیابی کیفیت فرایند تدریس تلقی کنند(۱). علی‌رغم اختلاف‌نظرهای زیادی که درباره استفاده از نظرات دانشجویان برای ارزشیابی از اعضای هیأت‌علمی وجود دارد، این روش کاربرد زیادی دارد و برای ارزشیابی این افراد در سطوح مختلف آموزش عالی کشور مورد استفاده قرارمی‌گیرد. دانشجویان افرادی هستند که توسط اعضای هیأت‌علمی آموزش داده می‌شوند، از این‌رو، به اعتقاد عده‌ای بهترین راه ارزشیابی فعالیت‌های مدرسان، نظرخواهی از دانشجویان است(۲). در حالی که مخالفان این روش، قضاوت دانشجویان را ذهنی تلقی می‌کنند و معتقدند که صفات شخصیتی، ویژگی‌های محیطی و عواملی چون شهرت استاد، طرز برخورد با دانشجویان، نمره مورد انتظار دانشجو، زمان تشکیل کلاس، و زمان اجرای ارزشیابی، درک و قضاوت دانشجویان را در ارزشیابی از اعضای هیأت‌علمی تحت تأثیر قرار می‌دهد و می‌تواند اعتبار این ارزشیابی را مخدوش نماید(۳).

به نظر می‌رسد ارزشیابی دانشجویان از عملکرد تدریس اعضای هیأت‌علمی، روشی معتبر و با ثبات، چند بعدی و دارای روایی است که در ارتقای تدریس اعضای هیأت‌علمی مفید و دارای سهولت اجرا و هزینه‌های نسبتاً پایین می‌باشد(٤)؛ اما از نقاط ضعف آن می‌توان به عدم توافق درباره ملاک‌های تدریس اثر بخش، مهارت ناکافی دانشجویان درباره برخی از حیطه‌های تدریس، نامناسب بودن ابزار و شیوه‌های اجرا و سوق دادن استادان به سمت و سوی معیارهای تعریف شده توسط دانشجویان اشاره کرد(٤). در این مقاله نتایج پژوهش‌های منتشرشده در دانشگاه‌های داخل و خارج از کشور در خصوص دیدگاه‌های اعضای هیأت‌علمی در مورد ارزشیابی آنها از سوی دانشجویان، مرور می‌شود.

روش‌ها

پژوهش حاضر به صورت مروری و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای انجام شد. ابتدا تعداد ٦٤ مقاله در حیطه ارزشیابی از استادان و مدرسین مورد بررسی قرار گرفت. از این تعداد ٤٢ مقاله مرتبط با ارزشیابی استادان و اعضای هیأت‌علمی انتخاب شد. معیار ورود به مطالعه، مقالات مرتبط با دیدگاه دانشجویان درمورد نحوه تدریس استادان و مدرسین، ویژگی‌های شخصیتی، نحوه اداره و مدیریت کلاس، مهارت‌های ارتباطی استادان بود. جستجو در مجلات مختلف از جمله مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، دانش و پژوهش در علوم تربیتی، و مجلات اختصاصی آموزش پزشکی انجام شد؛ همچنین با جستجو توسط موتورهای جستجوگر و پایگاه‌های iranmedex، Magiran، SID، Google Scholar، PubMed، Medline، ISC، Scopus، مقالاتی که در طی سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۹ به چاپ رسیده و نمایه شده بود با کلیدواژه‌های ارزشیابی، دانشجو، هیأت‌علمی، دانشگاه، انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت. سایر مقالات مورد بررسی که استادان یا اعضای هیأت‌علمی و مدرسین را ازدیگر ابعاد و یا توسط دیگر افراد مورد ارزشیابی قرار می‌داد از مطالعه خارج گردیدند.

نتایج

با توجه به مطالعات مرور شده در زمینه ارزشیابی، نتایج در قالب نتایج موافق، نتایج مخالف و شرایط مؤثر در ارزشیابی دانشجو از استاد ارائه می‌گردد:

نتایج موافق

در این دسته از نتایج، می‌توان به نتایج پژوهش انجام

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]

شده توسط معزی و همکاران، در دانشگاه علوم پزشکی کرمان اشاره کرد. این مطالعه دلالت بر موافقت اغلب اعضای هیأت‌علمی با اصل این نوع ارزشیابی دارد(۵).

مطالعه انجام شده در دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، مشخص کرد که حدود دو سوم از اعضای هیأت‌علمی و مدرسین دانشکده پیراپزشکی این دانشگاه، نسبت به ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان نظر موافق دارند(٦).

پژوهش انجام شده در دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، حاکی از آن است که ٦٠/١ درصد از اعضای هیأت‌علمی با ارزشیابی توسط دانشجو موافق هستند و آن را یک منبع بازخورد جهت بهبود عملکرد خود و همچنین ارتقای سطح کیفیت آموزش دانشگاه می‌دانند(۷).

مطالعه انجام شده در دانشگاه علوم پزشکی مازندران در سال ١٣٨٤ نشان داد که از نظر اغلب دانشجویان و اعضای هیأت‌علمی انجام این نوع ارزشیابی مناسب است(۸).

مطالعه امینی و همکاران نشان داد که ۷۰/۹ درصد از اعضای هیأت‌علمی از این نوع روش ارزشیابی رضایت دارند. اگرچه، ٤٨/٦ درصد از آنان اعلام نمودند که نمره به دست آمده از فرم‌های ارزشیابی در کیفیت تدریس آنان تأثیر دارد و ٦٠ درصد نیز روش خود ارزیابی را به عنوان روش مکمل معرفی کردند(۹).

بر اساس نتایج پژوهش انجام شده در دانشگاه علوم پزشکی اهواز، ٦٥٪ دانشجویان ارزشیابی توسط خود را یک منبع معتبر و قابل اعتماد می‌دانند و اعتقاد دارند دانشجویان در بیان نظرات خود درباره استادان، صداقت دارند. در همین مطالعه، ۸۵٪ اعضای هیأت‌علمی این دانشگاه نیز اعلام کرده بودند که نمره ارزشیابی دانشجویان به استاد را به عنوان یک بازخورد مناسب در بهبود کیفیت تدریس خود تلقی می‌نمایند(۱۰).

التمن معتقد است ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان می‌تواند یک منبع ارزشمند برای بازخورد به آنها به منظور بهبود کیفیت آموزشی باشد(۱۱).

در پژوهش انجام شده در دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مازندران نیز ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان، شاخص گرانبهایی برای تعیین کیفیت عملکرد اعضای هیأت‌علمی معرفی شده است(۱۲).

در مطالعه انجام شده توسط موردیچای مشخص گردید که میان نمرات خودارزیابی اعضای هیأت‌علمی و نمرات ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان همبستگی متوسطی وجود دارد(۱۳).

نلسون نیز درمطالعه‌ی خود دریافت که در مقاطع بالای آموزشی، ارزشیابی توسط دانشجویان به عنوان تنها منبع معتبر اطلاعات برآموزش تأثیر بسزایی دارد(١٤).

نتایج مخالف

بائر اعلام نمود که با شیوه ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط فراگیران یا دانشجویان مخالف می‌باشد(۱۵).

در مطالعه انجام شده در دانشگاه شهید بهشتی توسط قهرمانی و همکاران در طول سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰٦، مشخص شد که ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان به تنهایی در امر آموزش و تدریس تأثیرگذار نیست، بلکه از این روش باید در کنار دیگر روش‌های ارزشیابی استفاده نمود(۱۶).

معروفی وهمکاران به نقل از فینک اعلام نمودند که مخالف کاربرد ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان می‌باشند(۱۷).

همچنین شکورنیا و همکاران، و گرجی همگی اعلام کردند که با ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط فراگیران یا دانشجویان مخالف هستند(۱۰و۱۸).

دانکن در سال ١٩٨٦ اعلام نمود که ارزشیابی استاد توسط دانشجو از صحت لازم برخوردار نمی‌باشد و نباید به تنهایی در تصمیم‌گیری‌های مربوط به ارتقای شغلی، تشویق و تنبیه استادان مبنای تصمیم‌گیری قرار

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]

گیرد(۱۹).
نتایج مطالعه‌گرین وود نیز از موافقت با روش ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط فراگیران حمایت نمی‌کند(۲۰).

شرایط مؤثر در ارزشیابی دانشجو از استاد

با توجه به مطالعات انجام شده به نظر می‌رسد ارزشیابی دانشجو از استاد تحت تأثیر شرایط مختلفی قرار می‌گیرد. نگرش منفی قابل توجه در استادان نسبت به آگاهی و صداقت دانشجویان در تکمیل پرسشنامه‌های ارزشیابی و اولویت‌بندی معیارهای ارزشیابی که از نظر اعضای هیأت‌علمی و از نظر دانشجویان متفاوت است، می‌تواند بر روند و نتایج این نوع ارزشیابی تأثیر بگذارد(۸).
از سوی دیگر عوامل غیرمرتبط با کیفیت آموزش، مانند علاقه دانشجویان به رشته تحصیلی، درس و به استاد درس، اختیاری یا اجباری بودن آن و عدم اختیار در انتخاب استاد توسط دانشجو بر روی ارزشیابی استادان توسط دانشجویان تأثیرگذاراست. ترم تحصیلی دانشجو نیز یکی دیگر از عوامل تأثیر گذار است، به نحوی که دانشجویان ترم‌های بالاتر در مقایسه با دانشجویان ترم‌های پایین‌تر نمره ارزشیابی بالاتری به استادان خود می‌دهند(۱۲).
دان‌لی و همکارش در مطالعه‌ای بیان کردند که دانشجویان در ارزشیابی به ارتباط استاد با دانشجو و انتقال مفاهیم توجه بیشتری دارند(۲۱). جاشی وهمکاران نشان دادند که مهارت‌های ارتباطی وتوانایی حرفه‌ای استادان بر ارزشیابی آنان از سوی دانشجویان مؤثر می‌باشد(۲۲). در مطالعه امینی و همکاران مشخص شد که اغراض شخصی دانشجویان، مهارت‌های ارتباطی و شوخ طبعی اعضای هیأت‌علمی، سخت‌گیری استاد در کلاس درس و درجه سختی و آسانی امتحانات نیز بر روی ارزشیابی مزبور مؤثر است(۹). معزی و همکاران نیز با نظرخواهی از اعضای هیأت‌علمی دانشگاه علوم پزشکی کرمان، عنوان کردند چنانچه سؤالات امتحانی به طور مناسب تعیین و طراحی شود و همچنین این نوع ارزشیابی با روش‌های مناسب به مورد اجرا درآید و نتایج ارزشیابی نیز با بازخورد محرمانه به اعضای هیأت‌علمی داده شود، می‌توان به پیامدهای مثبت آن امید داشت. اگرچه برای ارزشیابی استادان تنها استفاده از نظرات دانشجویان کافی نیست و استفاده از روش‌های چند جانبه در ارزشیابی نیز ضرورت دارد(۵).
مطالعات مکنا نیز نشان داد که از نظر دانشجویان، قدرت ارتباطی استاد، دسترسی به وی در خارج از ساعات کلاس، به روز بودن، و تسلط علمی استاد اهمیت بیشتری دارد(۲۳). در مطالعه دنیک مشخص شد که از نظر استادان مواردی همچون سازمان‌دهی ومدیریت کلاس درس، برگزاری آزمون مناسب در ارزشیابی استادان از اولویت برخوردار می‌باشد(۲٤).
اعضای هیأت‌علمی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان نیز اعلام کردند اگر چه با ارزشیابی خود توسط دانشجویان موافق هستند، اما اغراض شخصی، بی‌توجهی و بی‌دقتی دانشجویان در تکمیل فرم‌های ارزشیابی از جمله عواملی هستند که بر روی این روش تأثیر دارد(۷). نتایج سایر مطالعات نیز حاکی از این امر است که صفات شخصیتی، ویژگی‌های محیطی، و ادراک دانشجویان، که یک ویژگی شخصی است، قضاوت دانشجویان را از استادان خود تحت تأثیر قرار می‌دهد و هیچ دلیلی وجود ندارد تا دانشجویان از این نوع خطاها مصون باشند(۲۰). بائر نیز گزارش کرد استادانی که تکالیف درسی را راحت می‌گیرند، دانشجویان را به سمت خود جلب می‌کنند و در نتیجه دانشجویان به آنها گرایش پیدا می‌کنند و در ارزشیابی نمره بالایی به آنها می‌دهند. بدین ترتیب این عامل بر روی نظام ارزشیابی استادان توسط دانشجویان اثرگذار خواهد بود(۱۵).
برگمن و همکارش نیز اعلام کردند که از نظر دانشجویان مهارت‌های ارتباطی استادان و توانایی حرفه‌ای آنان مورد توجه می‌باشد(۲۵).

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]

معروفی و همکاران به نقل از فینک اعلام کردند هرگونه بهبود نظام ارزشیابی در آینده، نیازمند تأکید بر دو اصل اساسی است: الف) ابعاد گوناگون تدریس، یعنی مواردی بیش از آنچه که عضو هیأت‌علمی در کلاس انجام می‌دهد، مورد بررسی قرار گیرد و ب) به منابع جداگانه اطلاعات، یعنی مواردی که بیشتر از ارزشیابی دانشجویان توسط استادان مورد اعتماد است، توجه شود. فینک اعتقاد دارد، ارزشیابی فرایند تدریس باید از جنبه‌های مختلف مانند محتوای درس، میزان یادگیری دانشجو، رفتار استاد در کلاس، برنامه‌ی درسی، دانش عضو هیأت‌علمی، ویژگی‌های دانشجویان (مانند ترم و مقطع تحصیلی دانشجویان)، خودارزیابی توسط عضو هیأت‌علمی، ارزشیابی توسط همکاران، مدیران و مشاوران آموزشی و متناسب با اهداف ارزشیابی صورت گیرد. همچنین ارزشیابی‌های دانشجویان از تدریس اعضای هیأت‌علمی باید با سایر شاخص‌های اثربخش تدریس، مانند ارزشیابی توسط دانش‌آموختگان، همکاران، خودارزیابی، و مشاهده کیفیت یادگیری و تدریس توسط متخصصین علوم تربیتی تلفیق شود(۱۷).

در مطالعه مارکرت بیان شده که مشخص بودن اهداف و طرح درس منجربه افزایش انگیزه دانشجویان برای حضور منظم در کلاس درس، پیگیری دروس ومشارکت فعال در بحث‌های کلاسی می‌گردد که ممکن است سبب ارزشیابی بهتر استاد نیز بشود(۲٦).

سیمونز اعلام نمود که مواردی مانند روش تدریس، درجه علمی و شهرت استاد، تعداد دانشجویان و اندازه کلاس درس، مقطع تحصیلی دانشجو بر ارزشیابی استاد ازنظر دانشجو تأثیرگذار می‌باشد(۲۷).

در مطالعه‌ی ترهون و همکاران مشخص شد دانشجویان در ارزشیابی استادان به انتقال مفاهیم و نحوه ارتباط استاد با دانشجو اولویت بیشتری می‌دهند(۲۸).

همچنین ارتباط معناداری بین نحوه رهبری و اداره کلاس با امتیاز ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان وجود دارد. به عبارتی، هر چه اعضای هیأت‌علمی در کلاس به مطالب درس تسلط بیشتری داشته باشند و اداره کلاس به صورت جدی و خشک انجام نشود، توجه دانشجویان را بیشتر به موضوعات درسی جلب می‌کند و باعث تأثیرگذاری روی آنان می‌شود(۲۹).

یکی دیگر از عواملی که غالباً تصور می‌شود بر ارزشیابی دانشجویان از کیفیت تدریس استادان مؤثر باشد، تألیفات و تولیدات پژوهشی اعضای هیأت‌علمی است، به طوری که بین تولیدات پژوهشی استادان با نمره ارزشیابی دانشجویان همبستگی مثبت اما پایین وجود دارد(۱۷). اگرچه عواملی همچون کنترل حضور و غیاب دانشجویان، نمرات دانشجویان و نحوه ارتباط استادان با دانشجویان نیز بر ارزشیابی استادان توسط دانشجویان تأثیر می‌گذارند(۳۰).

ارتباط جنسیت دانشجویان با نگرش آنها درباره استادان خود بیانگر آن است که بین جنسیت و شاخص‌های اثر بخش ارزشیابی، ارتباط معناداری وجود دارد(۳۱). دانشجویان دختر با میانگین ۵/٤۸ نسبت به دانشجویان پسر با میانگین ۵/۲۹ استادان خود را بسیار اثر بخش ارزشیابی کرده‌اند(۳۲).

اکثر افراد مناسب‌ترین زمان انجام ارزشیابی را ۲ تا ٤ هفته به پایان ترم دانسته‌اند و بر این عقیده‌اند که به دلیل وجود استرس و اضطراب دانشجویان در هنگام برگزاری امتحان، انجام ارزشیابی در جلسات امتحانی، اعتبار نتایج ارزشیابی را کاهش می‌دهد(۳۳).

کسانی که با ارزشیابی توسط دانشجویان ممتاز موافق می‌باشند تقریباً دو برابر کسانی هستند که با ارزشیابی توسط کلیه دانشجویان بدون در نظر گرفتن سطح تحصیلی آنها موافق‌اند(۳٤). استادان در کلاس‌های نسبتاً کوچک و نسبتاً بزرگ، رتبه ارزشیابی بهتری دریافت می‌دارند و همچنین ارتباط معنادار پایینی بین نمره ارزشیابی استادان و تعداد دانشجویانی که در مورد آنها در دو درس نظر می‌دهند، وجود دارد(۳۵).

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]

بحث

ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان، سال‌ها مورد بحث و بررسی صاحب‌نظران قرارگرفته است و نظرات موافق و مخالف متعددی درباره آن ارائه شده است. در این پژوهش که با هدف بررسی دیدگاه و نگرش اعضای هیأت‌علمی در خصوص نظرسنجی از دانشجویان درباره استادان انجام شده است، چند ویژگی به چشم می‌خورد. اول این که توانسته است در یک دوره ۲۰ ساله نقطه‌نظرات موافق و مخالف استادان و اعضای هیأت‌علمی دانشگاه‌ها را در این باره جمع‌آوری کند. دوم این که دراین مقاله سعی شده است تا دیدگاه دانشجویان درباره استادان در ابعاد مختلف به دست آورده شود و فقط به موضوع نحوه تدریس اشاره‌ای نداشته و به دیدگاه دانشجویان درباره مهارت‌های ارتباطی و مدیریت کلاس نیز بپردازد.

به نظر می‌رسد که ویژگی‌های شخصیتی استادان با نتایج ارزشیابی آنها توسط دانشجویان ارتباط دارد، به طوری که دانشجویان از استادانی که متخصص، صمیمی، برون‌گرا، شوخ طبع، با ظاهری آراسته و علاقمند هستند، با نمره‌ی ارزشیابی بالا قدردانی می‌کنند. این‌ها همان ویژگی‌هایی هستند که از یک شخص، معلمی موفق می‌سازد و دانشجویان را برای پیشرفت و موفقیت بیشتر تحریک می‌کنند(۹).

به عبارتی ارزشیابی استادان توسط دانشجویان به متغیرهای زیادی همچون سال تحصیل دانشجویان، وضعیت نمرات، کنترل حضور و غیاب، سخت گیر و مقرراتی بودن استاد، شخصیت و علائق شخصی دانشجویان، انتخابی یا اجباری بودن دروس، کوچکی یا بزرگی کلاس، توجه یا بی‌توجهی به استانداردهای آموزشی، سن و جنس استاد، توانایی دانشجو برای قضاوت عادلانه در مورد ساختاربرنامه‌های درسی، نحوه تدریس استاد بستگی دارد(۳۶). لذا توجه به این عوامل تأثیرگذار در روش مزبور ضروری و حائز اهمیت می‌باشد(۳۷). با این حال، اگر در این روش احتیاط لازم به کار بسته شود و نتایج حاصل عمدتاً به صورت یک منبع بازخورد برای اصلاح کار اعضای هیأت‌علمی مورد استفاده قرار گیرد (یعنی به صورت ارزشیابی تکوینی به‌کار رود) می‌تواند روشی مناسب برای ارزشیابی باشد. اگرچه ارزشیابی استادان توسط دانشجویان روشی معتبر، قابل اعتماد، ساده و مناسب برای ارزشیابی بعضی از ابعاد تدریس است، اما کارایی این روش به عوامل زیادی از جمله مناسب بودن ابزار مورد استفاده و ارائه نقطه‌نظرات منصفانه دانشجویان از نحوه تدریس اعضای هیأت‌علمی بستگی دارد، به طوری که هدف اصلی ارزشیابی عملکرد اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان باید ارائه بازخورد به اعضای هیأت‌علمی در خصوص اثربخشی عملکرد آموزشی آنها باشد. همچنین در این مطالعه قدرت بیان، روش تدریس، توان علمی و اخلاقی و رفتاری استادان با دانشجویان، به عنوان مهم‌ترین عوامل در تدریس مؤثر و موفق استادان معرفی شده است(۱۰).

لازم است در ارزشیابی استادان از روش‌های مکمل، مانند خودارزیابی استادان و یا از ارزشیابی چند جانبه (ترکیبی) نیز استفاده گردد(۳۸تا۴۰). به هر صورت، تنوع مطالعات از لحاظ زمان و تعداد دفعات ارزشیابی، انواع پرسشنامه‌های به کار رفته و محدودیت دسترسی به اطلاعات تا حدودی نتیجه‌گیری قطعی در این مطالعه را با محدودیت روبرو می‌سازد.

نظر به ماموریت اصلی دانشگاه‌ها که همانا تعلیم و تربیت دانشجویان می‌باشد، مطالعه دیدگاه‌های دانشجویان باید به عنوان یک بخش مهم در پیشبرد برنامه‌های آموزش در نظر گرفته شود. اگرچه، انگیزه اصلی دانشجویان، کسب دانش و معرفت است، اما همه به یک اندازه از این انگیزه برخوردار نیستند. هدف تعدادی از دانشجویان یادگیری است، اما برخی ممکن است به دنبال اهداف دیگری مانند اخذ مدرک، وقت گذراندن و دیگر مسائل جانبی باشند. به همین دلیل، نمی‌توان انتظار داشت همه

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]

دانشجویان فرایند تدریس و فعالیت‌های آموزشی را یکسان ارزشیابی کنند.

ارزشیابی اعضای هیأت‌علمی توسط دانشجویان در صورتی مفید خواهد بود که فقط به ارائه نتایج کمی و عددی اکتفا نشود؛ بلکه این فرایند با مشاوره افراد با تجربه و متخصص انجام شود و نتایج حاصل از آن برای بهبود قابلیت‌های اعضای هیأت‌علمی مورد بهره‌برداری قرار گیرد. لذا ضروری است تا این نوع ارزشیابی به عنوان جزیی از نظام ارتقای کیفیت عملکرد اعضای هیأت‌علمی لحاظ شود. علاوه بر این، نتایج حاصل از آن می‌تواند شرایط لازم را برای بهبود عملکرد استادانی که قبلاً عملکردشان نامطلوب گزارش شده است، فراهم کند.

چنانچه قرار است نتایج ارزشیابی دانشجویان از اعضای هیأت‌علمی جهت تصمیم‌گیری در مورد ارتقای مرتبه، اعطای پایه‌های تشویقی و ترفیع سالیانه آنها مورد استفاده قرار گیرد، بهتر است نتایج حاصل از دیگر روش‌های ارزشیابی، نظیر خود ارزیابی، ارزشیابی توسط همکاران، ارزشیابی توسط مدیران گروه‌های آموزشی و دیگر مدیران ذی‌ربط دانشکده، ارزشیابی توسط دانش‌آموختگان نیز ملاک قضاوت قرار گیرد. بدین ترتیب، استادان از دیدگاه‌های مختلف مورد ارزشیابی قرار می‌گیرند و ارزشیابی جامع‌تر و کامل‌تر و به صورت ۳۶۰ درجه خواهد بود.

لذا به منظور اجرای مطلوب ارزشیابی استاد توسط دانشجو موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- استفاده از پرسش نامه‌های استاندارد ارزشیابی که قبلاً روایی و پایایی آنها توسط مراکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه‌ها به تأیید رسیده باشد.
- تهیه و تدوین آیین‌نامه نظام کیفیت عملکرد آموزش اعضای هیأت‌علمی و گنجاندن روش ارزشیابی استادان توسط دانشجویان به عنوان بخشی از این آیین‌نامه
- ابلاغ نتایج توصیفی و تحلیلی این نوع ارزشیابی به صورت مرتب و مستمر و محرمانه در پایان هر نیم‌سال تحصیلی به استادان به عنوان یک بازخورد حاصل از تدریس
- برگزاری کارگاه‌های توجیهی برای دانشجویان به منظور آشنایی با روش‌های ارزشیابی و رعایت ملاحظات اخلاقی به دور از اغراض شخصی در تکمیل پرسشنامه‌ها
- مقایسه نتایج توصیفی و تحلیلی روش ارزشیابی مربوط به هر عضو هیأت‌علمی در هر نیم‌سال تحصیلی با یکدیگر و اعلام نتایج آن به خود عضو هیأت‌علمی، مدیران گروه و مدیران و مسؤولین دانشکده‌ها جهت ثبت در کارنامه ارزشیابی استادان
- شرکت فعال اعضای هیأت‌علمی در کارگاه‌های آموزشی روش تدریس به خصوص در ابتدای استخدام و ضمن خدمت

نتیجه‌گیری

بیشتر اعضای هیأت‌علمی دانشگاه‌های کشور و حتی دیگر کشورها، با اصل ارزشیابی استادان توسط دانشجویان، به عنوان یک منبع ارزشمند و معتبر اطلاعات برای بازخورد به استادان به منظور ارتقای کیفیت عملکرد آموزش خود، موافق هستند و اعتقاد دارند این شیوه باید به عنوان جزیی از نظام ارزشیابی کیفیت عملکرد اعضای هیأت‌علمی در نظر گرفته شود. البته این نوع ارزشیابی نباید به تنهایی در تصمیم‌گیری‌های مربوط به ارتقای مرتبه، اعطای پایه تشویقی و دیگر امتیازات ویژه وترفیع سالیانه مورد بهره‌برداری قرار گیرد، و در این راستا از دیگر روش‌های ارزشیابی نیز به صورت جامع و۳۶۰ درجه استفاده شود. همچنین با توجه به این که ارزشیابی استادان از دانشجویان تحت تأثیر شرایط مختلفی از جمله نوع درس، رشته تحصیلی، روش امتحان، ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان و توانایی‌های مهارت‌های فنی، ارتباطی و انسانی استادان قرار دارد، باید هنگام بهره‌برداری از نتایج، به این موارد نیز توجه شود.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]

منابع

1. Tamar AI. Teaching effectiveness as measured by student ratings and instructor self-evaluation. Higher Education. 1982; 11(6): 629-34.
2. Aghamolaei T,Abedini S.[Comparison of Self and Students' Evaluation of Faculty Members in School of Health of Homozgan University of Medical Sciences].Iranian journal of Medical Education. 2008;7(2): 191-199.[Persian]
3. Motlagh M,Jahanmard A.[Asessment of faculty member with students: correct or incorrect]. Iranian journal of Medical Education. 2002; 2: 39-40.[Persian]
4. Nasr AR. [Survey quality of teaching assessment by student].majaleh pajooheshi daneshgah Isfahan. 2002; 13(1): 285-310. [Persian]
5. Moezi M, Shirzad H, Zamanzad B, Roohi H.[Evaluation process in viewpoints of academic staff by their students in Shahrekord University of Medical Sciences]. Journal of Shahrekord University of Medical Sciences. 2010; 11(4): 63-75.[Persian]
6. Dargahi H,Movahed Kor E,Shaham G.[studying the views of faculty members and teachers about the evaluating of faculty members by their students].Payavard Salamat. 2010; 3(1-2): 75-81.[Persian]
7. Keykhaei A, Navidian A, Tabasi MA, Sargazi GH. [Study of ZUMS1 faculty members' views on" faculty members'assessment]. tabibe shargh. 2002; 4(3) : 140-135 [Persian]
8. Ranjbar M, Vahid Shahi K,Mahmudi M.[Reviewing the ideas of scientific faculty members and the medical college students of Mazandaran University of Medical Sciences about the evaluation faculty members by the students].Journal of Mazandaran University of Medical Sciences. 2007; 16(56): 126-135.[Persian]
9. Amini M,Honardar M.[The view of faculty members and medical students about evaluation of faculty teaching experiences].Koomesh. 2008; 9(3): 171-179.[Persian]
10. Shakurnia A,Malayeri A,Torabpour M,Elhampour H.[Correlation between student evaluation of teaching and students' grades]. Iranian Journal of Medical Education. 2006; 6 (1): 51-57.[Persian]
11. Aultman LP. An unexpected benefit of formative student evaluations. College Teaching 2006; 54 (3): 251-258
12. Aliasgharpour M, Monjamed Z, Bahrani N. [Factors Affecting Students' Evaluation of Teachers: Comparing Viewpoints of Teachers and Students]. Iranian Journal of Medical Education. 2010; 10 (2) :186-195.[Peresian]
13. Mordechai M. Students' evaluation and instructors' self-evaluation of university instruction. Higher Education. 1988; 17(2): 175-81.
14. Nelson MS. Peer evaluation of teaching: an approach whose time has come. Academic Medicine. 1998; 73(1): 4-5.
15. Bauer HH. The new generations: students who don't study. [Cited 2012 Jul 07]. Available from: http://www.bus.lsu.edu/accounting/faculty/lcrumbley/study.htm
16. Ghahramani M, Arefi M, Jamshidi L. [Study the Effect of Student Evaluation on Faculty Members' Educational Performance between 2000-01 to 2005-06]. Quarterly journal of Research and Planning in Higher Education. 2008; 14 (2) :1-26.[Persian]
17. Marofi Y,Kiamanesh A,Mehrmohammadi M, Aliasgari M. [Evaluation of the quality of teaching in higher education, studies of scheduling of education]. Journal of Curriculum Studies. 2007; 1(5): 81-112. [Persian]
18. Gorgi Y. Relationship between popularity of social teachers from the student's viewpoints and student evaluation of educational activities[dissertation]. Tabatabai University:Tehran,Iran,; 1997.[Persian]
19. Dunkin MJ. Research on teaching in higher education: Handbook of Research on teaching. 3rd ed. New York: education Macmillan press; 1986:754-777.
20. Greenvwood GE,Bridges CM,Ware WB,Mclean JE. Student evaluation of college teaching behaviors Instrument: a factor analysis. Journal of Higher Education. 1973; 44 (8): 596-604.
21. Donnelly MB, Woolliscroft JO. Evaluation of clinical instructors by third-year medical students. Acad Med. 1989; 64(3): 159-64.
22. Joshi S, Pradhan A, Dixit H.Faculty opinion survey following-attendance to teacher training workshop in Kathmandu Medical College. Katmandu Univ Med J(KUMJ). 2004; 2(3) : 244-25.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]

23. Mckenna L. Meeting the learning needs of clinical nurse teacher: A pilot Program. AEJNE. 2002; 2 (1): 1-8.
24. Dennick R. Long term retention of teaching skill after-attending the teaching Improvement Project: a longitudinal-self Evaluation study. Med Teach. 2003; 25(3): 314-8.
25. Bergman K, Gaitskill T. Faculty and student perceptions of effective Clinical teachers: an extension study. J. Prof.Nurs. 1990; 6(1): 33-44.
26. Markert RJ. What makes a good teacher? Lesson from teaching medical students.Acad Med. 2001; 76 (8): 809-10.
27. Simmons TL. Student evaluation of teachers: Professional practice or punitive policy?. Shiken: JALT Testing&Evaluation SIG Newsletter. 1997; 1(1): 12 – 19. [Cited 2013 JUN 14]. Available from: http://jalt.org/test/PDF/Simmons1.pdf
28. Turhan K, Yaris F, Nural E. Does instructor evaluation by-students using a WEB-based questionnaire-impact instructor performance?.Adv Health Sci Edu Theory Pract. 2005; 10(1): 5-13.
29. Naderpham SH, Ghomi H, Zadegan AR, Eslami H.[Compared teacher answers to student questions with with the score of faculty members' evaluation in Tabriz University of Medical Sciences]. 2009. [Cited 2013 February 11]. Available from: pedc.tbzmed.ac.ir/LinkClick.aspx?fileticket... [Persian]
30. Ziaie M, Mirie M, Haji Abadi MR, Mehrijoofard H. Evaluation of Faculty Members by Students in Birjand University of Medicine, 2003-2004. Journal of Medical Education. 2005; 8(1): 17-25
31. Asgari H,Mahjub Moadab H. [comparing the characteristics of effective teaching between the students by faculty members' view of Gilan Medical University]. Strides in Development of Medical Education. 2010; 7(1): 26-33.[Persian]
32. Andalib B,Ahmadi GR.[Level of using effective teaching standards in Islamic Azad University, Khurasgan branch by the students' point of view]. Knowledge and Research in Humanities Science Journal. 2007; 15: 67-82.[Persian]
33. Moezi M,Shirzad H,Zamanzad B,Roohi H.[Evaluation process in viewpoints of academic staff by their students in Shahrekord University of Medical Sciences]. Journal of Shahrekord University of Medical Sciences. 2010; 11(4): 63-75.[Persian]
34. Ghafoorian Boroojerdnia M,Shakournia A,Elhampour H.[Evaluation results feedback to faculty members of Ahvaz Medical University and its effect on improving the quality of teaching]. Iranian Journal of Medical Education. 2003; 3 (2) :41-46.[Persian]
35. Fatahi Z, Adhami A,Noohi E,Nakhaei N,Eslaminejad T.[Reviews of the medical faculty member about teacher evaluation]. Hormozgan Medical Journal. 2006; 9(1): 59-66. [Persian]
36. Haskell RE. Academic Freedom, Tenure, and Student Evaluation of Faculty: Galloping Polls In The 21st Century. Education Policy Analysis Archives.1997; 5(6). [Cited 2012 SEP 16].available from: http://www.ericdigests.org/1999-3/freedom.htm
37. Azizi K, Zibaei M, Mirkarimi K, Shahnazi H. Designing and evaluation of the teaching quality assessment form the point of view of the Lorestan University of Medical Sciences students-2010. Journal of Education and Health Promotion. 2012; 1(1): 42.
38. Morrison J. ABC of learning and teaching in medicine: Evaluation. BMJ. 2003; 326(7385): 385-7.
39. Skeff KM, Stratos GA, Bergen MR, Regula DP. A pilot study of faculty development for basic science teacher. Acad Med. 1998; 73(6): 701-704.
40. Santiago P,Roseveare D,Amelsvoort GV,Manzi J,Matthews P. OECD-Mexico Workshop.Teacher Evaluation in Portugal, A Conceptual Framework and examples of Country Practices.december2009. [Cited 2012 SEP 16]. Available from: www.oecd.org/portugal/43327186.pdf

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]

Faculty Members' Evaluation by Students: Valid or Invalid

Hossein Dargahi[1], Niloofar Mohammadzadeh[2]

Abstract

Introduction: *Evaluation of university faculty members which is aimed to improve teaching quality is performed through several methods. One of the most common and conflicting methods is faculty evaluation by students. This method is commonly used in most universities in spite of controversy over its validity. This paper presents a glance at the current research literature on the viewpoints of faculty members toward their evaluation by students.*

Methods: *This study is a literature review performed using library studies and electronic databases. First, 64 articles in the area of faculty member evaluation were studied. Out of these articles, 42 ones were selected which met the inclusion criteria. The inclusion criteria encompassed articles related to teacher evaluation, faculty members, and students' viewpoints toward teaching approaches of faculties, teachers' characteristics, classroom management, teachers' communication skills and their relationship with students. Using the keywords of evaluation, student, faculty member, and university, we searched in journals such as Iranian Journal of Medical Education, Journal of Research and Planning in Higher Education, Knowledge and Research in Education, and other specialized journals in medical education area. Using scientific search engines such as Iran Medex, Magiran, SID, PubMed, Google Scholar, ISC, Medline, and Scopus the articles published or indexed between 1991 and 2010 were retrieved. Other papers which evaluated teachers and faculty members from other aspects or via other viewpoints were excluded.*

Results: *The results were presented in three parts as "proponent to faculty evaluation by students", "opponent", and "teaching conditions affecting teacher evaluation by students". The results showed that evaluation of teaching process must consider six aspects of content, students' learning, classroom behavior, curriculum and materials, knowledge of faculty member, student characteristics (including material, students with high or low background, and postgraduate students), self-evaluation by the faculty member, evaluation by colleagues, educational administrators, and educational consultants and it must be compatible to organizational goals.*

Conclusion: *The viewpoints of most faculty members of national universities and other countries states that they basically consider evaluation by their students as a valuable and reliable source of information for feedback to teachers in order to improve the quality of education. But, they believe that interventional factors should be identified and considered in this method. They also believed that teacher evaluation by students should be a part of comprehensive evaluation system of faculty members. But if the evaluation results are going to be utilized in commendation and promotion of faculty members, it would be better to employ other evaluation methods comprehensively.*

Keywords: Evaluation, faculty members, student, university.

Addresses:
[1] (✉) Associate Professor, Health Care Management Department, School of Allied Medicine, Health Information Management Research Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: hdargahi@sina.tums.ac.ir
[2] PhD Student of Health Information Management, School of Allied Medicine, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: nmohammadzadeh@razi.tums.ac.ir

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-10-07]